

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
кандидата економічних наук, доцента
ХАРЛАМОВОЇ ГАННИ ОЛЕКСІЇВНИ
на дисертаційну роботу Маркевич Катерини Леонідівни за темою:
«Реалізація національних економічних інтересів України у залученні
прямих іноземних інвестицій», подану на здобуття наукового
ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.01 –
економічна безпека держави (економічні науки)

Вивчення тексту дисертації здобувача, автореферату та опублікованих наукових праць дає підстави для надання розгорнутої характеристики основних результатів дисертаційної роботи на відповідність її встановленим критеріям.

1. Актуальність обраної теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Реалізація національних економічних інтересів (НЕІ) в умовах динамічного розвитку світового господарства, процесів глобалізації, інтернаціоналізації, цифровізації та впровадження концепції сталого розвитку стає все більш актуальним завданням теорії та практики управління економічним розвитком. А глобалізаційні процеси, що відбуваються за участі діяльності транснаціональних корпорацій, а також поширення їх впливу, у т.ч. через потоки прямих іноземних інвестицій (ПІІ) на НЕІ підсилюють гостроту проблеми, визначену дисертаційним дослідженням.

Україна на нинішньому трансформаційному етапі в умовах обмеженості внутрішніх інвестиційних ресурсів дедалі більше залежить від надходження та подальшого акумулювання ПІІ, як джерела підтримання соціально-економічного розвитку, належного рівня конкурентоздатності економіки та реалізації економічних інтересів країни. Враховуючи це, головною науковою проблемою, розгляд якої покладено в основу дисертації, є осмислення впливу ПІІ на реалізацію НЕІ України. Відтак, визначення шляхів (розробка науково-методичних та практичних рекомендацій) зміцнення економічної безпеки України у спосіб активізації залучення ПІІ через вироблення системи спонукальних, заохочувальних та захисних заходів є важливим теоретичним та

практичним завданням.

Актуальність дисертаційного дослідження підтверджується виконанням його відповідно до планів наукових тем Національного інституту стратегічних досліджень за такими темами науково-дослідних робіт: «Механізми активізації економічного зростання в Україні» (номер державної реєстрації 0114U003192), «Економічний розвиток та економічна безпека держави» (номер державної реєстрації 0115U003109), «Інструменти забезпечення економічної безпеки України в умовах зовнішньої агресії» (номер державної реєстрації 0116U001475), «Стратегія протидії економічним загрозам гібридної війни» (номер державної реєстрації 0117U004180), дослідних проектів Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова («“Зелені” інвестиції у сталому розвитку: світовий досвід та український контекст», «Україна 2018-2019: обережний оптимізм напередодні виборів», «Україна 2019-2020: широкі можливості, суперечливі результати» та «Рік президентства В. Зеленського: досягнення та прорахунки»).

Основні питання, які досліджувалися за наведеними темами, відображені у роботі, повністю відповідають меті та поставленим завданням, вирішення яких дозволило дисертанту отримати результати, що мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Відтак, мета, визначена дослідженням досягнута, що дає підстави для представлення роботи до захисту.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, їх достовірність та наукова новизна

Обґрунтованість та достовірність основних наукових положень дисертації, одержаних результатів, висновків та рекомендацій підтверджується використанням сукупності загально-наукових і спеціальних методів дослідження, зокрема: діалектичного методу наукового пізнання з метою розкриття сутності та природи ПП, НЕІ та економічної безпеки держави, методи аналізу та синтезу для визначення місця ПП в системі економічної безпеки держави та їх впливу на реалізацію НЕІ, історико-логічний метод для

дослідження еволюції теорій руху ПІІ та діяльності ТНК в країні-реципієнті, а також практики регулювання ПІІ, метод порівняльного аналізу при аналізі прямого іноземного інвестування та механізмів його регулювання в країнах Вишеградської групи та Україні, методи синтезу та логічного узагальнення для визначення основних переваг та ризиків ПІІ для забезпечення економічної безпеки, експертні методи для оцінки інвестиційної привабливості України, визначення видів ризиків для суб'єктів інвестиційного процесу, ймовірності їх прояву та ступеня небезпеки, структурно-функціональний метод для визначення та обґрунтування напрямків регулювання ПІІ в системі економічної безпеки, експертні методи для оцінки інвестиційної привабливості України, визначення видів ризиків інвестиційного процесу для суб'єктів, ймовірності їх прояву та ступеня небезпеки, статистичні методи для оцінки індексу ефективності ПІІ та ряд інших методів.

Інформаційною базою дослідження слугували фундаментальні праці вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів в галузі прямого іноземного інвестування, НЕІ та економічної безпеки держави, законодавчі та нормативно-правові акти України та інших держав, аналітичні видання міжнародних організацій, різноманітні статистичні бази даних, інформаційно-аналітичні матеріали українських та зарубіжних аналітичних центрів.

Дисертаційна робота характеризується логічним системним викладом матеріалу, що підвищує рівень наукового обґрунтування наведених положень. Наукове дослідження містить чітке визначення понять предмету дослідження, що дозволило поєднати теоретичні надбання з практичними аспектами об'єкту дослідження. У здійснених дослідженнях та публікаціях простежується авторська позиція стосовно ключових елементів досліджуваної проблематики.

Тему дисертаційного дослідження розглянуто багатогранно та докладно. Логічна структура роботи визначається її метою та сформованими науково-практичними завданнями. Основні наукові результати дослідження отримані дисертантом особисто та характеризуються науковою новизною з вирішення актуального наукового завдання, що полягає в теоретичному осмисленні впливу

ПІ на НЕІ, розробці науково-методичних та практичних рекомендацій щодо зміцнення економічної безпеки України у спосіб вироблення системи спонукальних, заохочувальних та захисних заходів щодо ПІ. З-поміж найважливіших наукових положень, висновків та рекомендацій, які увиразнюються науковою новизною та практичною значущістю, зокрема:

- *формалізація методичного підходу до визначення та подальшого обґрунтування впливу ПІ на складові економічної безпеки держави, яким висвітлюється дуальність ПІ, – потенційних джерел ризиків та важелів забезпечення економічної безпеки держави – що сприяло обґрунтуванню концептуальних засад регулювання ПІ з урахуванням критеріїв реалізації НЕІ (п. 1.3);*
- *удосконалення теоретико-методичних підходів до класифікації ризиків, пов'язаних з функціонуванням ПІ, що здійснено із застосуванням методу експертних оцінок на основі розробленої автором методики експертного опитування з винесеної проблематики, що сприяло визначенню головних ризиків, з якими можуть стикнутися і іноземні інвестори, і держава, а також розробці заходів з попередження та нівелювання небажаних наслідків (ризиків) для сторін при залученні та функціонуванні ПІ (п. 3.3);*
- *удосконалення науково-методичного підходу до оцінювання ПІ в системі показників економічної безпеки держави у спосіб доповнення існуючих індикаторів економічної безпеки показниками, пов'язаними з ПІ (з визначенням оптимальних, порогових та граничних значень індикаторів, їх вагових коефіцієнтів), та розрахунок запропонованого індексу ефективності ПІ в системі економічної безпеки України (п. 2.3);*
- *подальший розвиток науково-теоретичних засад ідентифікації місця ПІ в реалізації НЕІ через систематизацію та обґрунтування переваг та ризиків для НЕІ країни-реципієнта, що уможливило узагальнити неоднозначний вплив ПІ (п. 1.2);*
- *подальший розвиток практичних рекомендацій до адаптації світового*

досвіду реалізації НЕІ в умовах залучення та функціонування ПІІ до реалій соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку України, що дозволило сформувати взаємоузгоджену систему заходів державної політики щодо ПІІ (п. 2.1, 3.1).

Слід відмітити, що одержані автором наукові результати мають достатній ступінь обґрунтованості, що підтверджується аналізом бібліографічних джерел у кількості 323 найменувань, використанням широкого масиву статистичних даних, апробацією результатів дослідження на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Висновки та рекомендації винесені дослідженням є логічними та свідчать про завершеність дисертаційної роботи та підтверджуються відповідними довідками впровадження.

3. Практична значущість результатів дослідження

Наукова цінність поданої до захисту дисертаційної роботи визначається поглибленням існуючих теоретико-методичних засад аналізу феномену прямого іноземного інвестування в системі економічної безпеки держави та наданням практичних рекомендацій щодо реалізації економічних інтересів України в умовах залучення ПІІ.

Основні результати дисертаційної роботи використані при підготовці аналітичної доповіді до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України та інформаційно-аналітичних матеріалів Національного інституту стратегічних досліджень (довідка №293/98 від 28 січня 2021 р.), серед яких слід виділити: Аналітичну доповідь «Індустріальні парки в Україні: удосконалення політики стимулювання у контексті світового досвіду», аналітичні записки: «Державна політика стабілізації інвестиційного клімату в умовах критичного відтоку капіталу з України», «Сучасні трансформації у системі міжнародної торгівлі: висновки для України», «Щодо напрямів удосконалення інституційних механізмів створення сприятливого інвестиційного середовища в Україні».

Результати прикладних розробок із запровадження науково обґрунтованої системи регулювання ПІІ з метою реалізації НЕІ та нівелювання ризиків

суб'єктів інвестиційного процесу в Україні при залученні та функціонуванні ПІІ використано Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова під час здійснення науково-аналітичної діяльності протягом 2018-2020 рр. (довідка №45/6 від 17 червня 2020 р.).

Підготовлені здобувачем висновки та пропозиції до формування інвестиційної політики у контексті реалізації НЕІ України з метою мінімізації ризиків залучення ПІІ в системі економічної безпеки були використані під час виконання науково-дослідних робіт та розробки тематичних планів Наукового парку Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана (довідка від 6.09.2015 р.).

Результати проведеного комплексного дослідження впливу ПІІ на системоутворюючі складові економічної безпеки держави використані Інститутом міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка при підготовці науково-методичних матеріалів дисциплін: «Сучасні транснаціональні корпорації», «Міжнародна економічна безпека», «Міжнародні економічні відносини» (довідка №048/11-102 від 30 квітня 2015 р.).

Крім того, викладені у дисертаційній роботі теоретичні засади прямого іноземного інвестування з точки зору безпекоорієнтовного підходу були використані Всеукраїнською громадською організацією «Всеукраїнська асоціація економістів-міжнародників» з метою підготовки та проведення низки наукових заходів протягом 2014 р. (довідка №17-1214 від 17 грудня 2014 р.).

4. Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим вимогам щодо оформлення

Дисертаційна робота Маркевич К.Л. охоплює дослідження широкого кола питань, які знайшли своє відображення у відповідній структурі та змісті. Дисертація має традиційну структуру та складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи викладено на 203 сторінках. У вступі дисертації обґрунтовано актуальність

теми, розкрито рівень дослідження наукової проблеми, вказано українських та закордонних вчених в царині прямого іноземного інвестування та економічної безпеки, на результати наукових досліджень яких спирається дисертант, відображено зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами, сформульовано мету, об'єкт, предмет та ряд завдань, а також особистий внесок здобувача, апробацію результатів роботи, наукові публікації, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – *«Теоретико-методичні засади дослідження прямих іноземних інвестицій в контексті реалізації національних економічних інтересів»* (с. 28-100) розкрито існуючі підходи до визначення сутності, класифікації та теорій ПІІ з позиції реалізації НЕІ; систематизовано та обґрунтовано переваги та ризики надходження ПІІ та діяльності іноземних інвесторів для НЕІ, а також у спосіб контурного аналізу визначено структурно-функціональні зв'язки ПІІ з системоутворюючими складовими економічної безпеки держави.

За результатами розділу зроблено висновок, що дослідження історико-логічного процесу транскордонного переміщення капіталів свідчать про багатогранність та неоднозначність поглядів на діалектичну сутність ПІІ в умовах функціонування їх у країнах-реципієнтах. Нескінченність зростання потреб та обмеженість інвестиційних ресурсів ставить перед країною завдання пошуку джерел надходження додаткових капіталів. Разом із цим, переслідуючи власні цілі, компанії інвестора можуть становити загрози суверенному праву держави на проведення незалежної економічної політики, серед яких: монополізація окремих секторів економіки; деструктивний вплив на ринок праці; порушення екологічних, санітарно-епідеміологічних норм. Проведений здобувачем аналіз зв'язків ПІІ зі складовими економічної безпеки дозволив констатувати важливість ПІІ для економічної безпеки держави, проте можливим є настання негативних впливів, які більшою мірою виникають внаслідок неналежного та неефективного регулювання та спотворених стандартів та вимог.

У другому розділі – *«Оцінка впливу прямих іноземних інвестицій на реалізацію національних економічних інтересів та забезпечення економічної безпеки»* (с.101-180) узагальнено зарубіжний досвід регулювання ПІІ з позиції захисту НЕІ на практиці країн Вишеградської групи (V4), проведено структурно-динамічний аналіз надходження ПІІ в Україну та визначено головні особливості регулювання таких інвестицій, а також у спосіб розрахунку індексу ефективності ПІІ (запропонованого дисертанткою) вдосконалено методичний підхід до визначення ролі ПІІ в системі економічної безпеки України.

Встановлено, що останніми роками прослідковується тенденція до намагання урядами країн-реципієнтів балансувати інтереси лібералізуючи інвестиційну політику або зміщуючи її у напрямку протекціонізму з метою захисту НЕІ. Зроблено висновок, що успіхи V4 у залученні ПІІ більшою мірою пов'язані зі створенням сприятливих умов ведення підприємницької та інвестиційної діяльності, розвитком ринкових інститутів та інфраструктури, імплементацією європейських норм та стандартів у національне законодавство, а також використанням значного арсеналу інструментів стимулювання припливів ПІІ, напрацьованих світовою практикою.

Визначено, що Україна, порівняно з країнами V4, за аналогічний досліджуваний період не продемонструвала достатніх позитивних результатів у залученні та ефективному акумулюванні ПІІ. Визначено, що Україні притаманна відсутність якісного розширення прямого іноземного інвестування та невідповідність структури інвестицій стратегічним завданням розвитку України. Разом з тим, удосконалення методичного підходу до оцінювання ефективності ПІІ в системі показників економічної безпеки України через запропонований індекс ефективності ПІІ розширило емпіричну базу дослідження змін, які відбуваються в інвестиційному середовищі, в оцінці дієвості системи регулювання ПІІ.

У третьому розділі – *«Регулювання прямих іноземних інвестицій в політиці реалізації національних економічних інтересів України»* (с. 181-229) визначено головні напрямки регулювання ПІІ з позиції реалізації НЕІ,

обґрунтовано необхідність застосування сукупності механізмів залучення ПІІ в Україну (організаційно-правового, інституційного, інформаційного, територіально-організаційного та бюджетно-податкового), а також на основі розробленої автором методики експертного опитування з проблеми, що є предметом дослідження, визначено головні ризики, з якими можуть стикнутися іноземні інвестори (економічного та неекономічного характеру) під час входження на український ринок та подальшого ведення інвестиційної діяльності та держава, а також обґрунтовано систему управління такими ризиками в контексті забезпечення економічних інтересів сторін.

В цілому дисертацію можна вважати завершеною науковою працею, результати якої характеризуються науковою новизною щодо розробки теоретичних, методичних та прикладних підходів до наукового обґрунтування реалізації НЕІ України у залученні та функціонуванні ПІІ в контексті забезпечення економічних інтересів сторін. Робота відповідає вимогам, що висуваються до кандидатських дисертацій.

5. Оцінка ідентичності змісту автореферату та основних положень дисертаційної роботи

Автореферат повною мірою відображає зміст основних наукових здобутків і результатів дисертаційної роботи, які дають підставу дати позитивну оцінку науковій та практичній цінності дослідження, та відповідає встановленим вимогам до оформлення, встановлених МОН України для кандидатських дисертацій.

6. Повнота викладу результатів дисертаційної роботи в опублікованих працях

Викладені в дисертації положення, висновки та результати, що виносяться на захист, отримано автором особисто. Наукові положення та висновки дисертаційної роботи Маркевич К. Л. достатньо повно відображені у 22 опублікованих наукових працях. До їх числа входять 10 статей у наукових

фахових виданнях (із них 7 – одноосібні), в т. ч. із яких 1 у закордонному виданні та 4 в українських виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, 9 публікацій матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій та 3 публікації в інших виданнях, які додатково відображають наукові результати дисертаційного дослідження.

7. Відповідність теми дисертації профілю спеціальності

Дисертація виконана державною мовою, якою автор вільно володіє на професійному рівні. Об'єкт та предмет дослідження відповідають паспорту спеціальності. Представлення наукових результатів дисертації відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня, а також відзначається логічністю, послідовністю, системністю та обґрунтованістю.

Структура дисертації цілком узгоджується з її назвою, метою та завданнями дослідження. Зміст та результати роботи відповідають спеціальності 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки) та вимогам, які висуваються до кандидатських дисертацій, визначеним у «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 із змінами та доповненнями.

8. Дискусійні положення та зауваження до дисертації

В дисертаційній роботі Маркевич К.Л. варто відзначити певні положення, які носять дискусійний характер, серед яких, зокрема:

1. Попри беззаперечну актуальність винесеної до захисту теми для економічної безпеки України, виникає питання її відповідності об'єкту дослідження. Зокрема, заявлена тема дослідження стосується залучення ПІІ, у той час як об'єкт охоплює питання функціонування ПІІ. Одразу виникає питання мова йде про надходження чи функціонування таких капіталів в Україні, і як це узгоджується з тим, що зазначено як інвестиційна безпека в Схемі структурно-функціональних зв'язків ПІІ та складових економічної безпеки держави (Рис. 1.3).

2. Запропоновані автором індикатори, пов'язані з ПІІ, як доведено дослідженням мають вплив на економічну безпеку України (наприклад, Таблиця 2.20). Разом з тим, в роботі не вистачає більш повного та ґрунтовного аналізу за кожним із запропонованих індикаторів, що дозволило б побачити внесок кожного з них. Відтак, необхідним є аналіз динаміки кожного із запропонованих індикаторів та більш глибоке обґрунтування їх доцільності та впливу на досліджуваний індекс.
3. Виникає питання, чому розрахунки індексу ефективності ПІІ були здійснені лише за період з 2011 р. по 2019 р., а розрахунок не здійснювався за глибшу ретроспективу (до 2011р.) (Табл. 2.15). Адже саме широка ретроспектива дозволила би краще побачити тенденцію зміни запропонованого індексу та співвіднести його з ситуацією прямого іноземного інвестування та його регулюванням в Україні. Також, система індикаторів в основному відповідає наявному становищу в країні, бажаним було б також зробити прогноз даних індикаторів та індексу ефективності ПІІ.
4. Для повноти проведеного дослідження доцільно було б розширити історико-географічний контекст дослідження та розглянути динаміку змін запропонованих індикаторів та відповідно індексу ефективності ПІІ на прикладі зарубіжних країн, наприклад країн Вишеградської групи, які аналізуються в роботі (п. 2.1).
5. З метою надання роботі логічної структурованості, бажаним було б удосконалити структуру дисертаційної роботи, наприклад у роботі визначено 9 завдань, які відповідають загальним висновкам дисертаційного дослідження, разом з тим, заявлених пунктів новизни визначено лише 8. Також в роботі бажано б детальніше проаналізувати методологію оцінки індексів інвестиційної привабливості, результативності, безпеки тощо. Робота має ряд незначних технічних та стилістичних зауважень.
6. Список використаних джерел в більшості датується виданнями до 2015

року, але ПІ дуже чутлива тема до часових змін та супутніх цьому умов, тому бажано було б зосередитися окрім класики на сучасних дослідженнях з ретроспективою не глибше 2017 р. Це б допомогло розкриттю питання ефективності ПІ в умовах змін та загроз останніх років, як-то періоду військових дій та прогнозу впливу пандемії та локдауну.

Але у цілому викладені зауваження не зменшують теоретичного та практичного значення результатів дисертаційної роботи, до того ж окремі з них можуть бути враховані в подальших дослідженнях автора.

9. Загальна оцінка дисертації та висновок

Проведене вивчення та аналіз дисертаційної роботи Маркевич К.Л. на тему «Реалізація національних економічних інтересів України у залученні прямих іноземних інвестицій» дає підстави зробити висновок, що мета дослідження досягнута, а поставлені завдання вирішені. Дисертаційна робота за своїм змістом, теоретичним рівнем і практичною значущістю є завершеною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що сукупно вирішують визначене наукове завдання – теоретичне осмислення впливу ПІ на НЕІ, розробка науково-методичних та практичних рекомендацій щодо зміцнення економічної безпеки України шляхом вироблення системи спонукальних, заохочувальних та захисних заходів щодо ПІ.

Основні результати дослідження мають вагоме теоретичне та практичне значення. За рівнем наукової новизни наведені у дисертаційній роботі результати відповідають вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук. Тема роботи, об'єкт та предмет дослідження, її зміст, а також положення та висновки відповідають паспорту спеціальності 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки). У дисертаційній роботі містяться раніше не захищені наукові положення.

Текст автореферату повною мірою відповідає змісту дисертаційної роботи. Положення та результати дисертаційної роботи опубліковані у наукових фахових виданнях, серед яких є закордонні видання та такі, що внесені до

міжнародних наукометричних баз. На міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях оприлюднено та обговорено основні результати дисертаційної роботи. Представлені у дисертаційній роботі результати знайшли впровадження у практичній діяльності провідного аналітичного центру України, всеукраїнських громадських організаціях, науковому парку та ЗВО.

Отже, дисертаційна робота Маркевич Катерини Леонідівни на тему «Реалізація національних економічних інтересів у залученні прямих іноземних інвестицій» виконана на належному теоретичному та науково-методичному рівні, відповідає вимогам щодо дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, зокрема вимогам пунктів 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., а її автор – Маркевич Катерина Леонідівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки).

Офіційний опонент:

Кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної кібернетики
Київського національного
університету ім. Т. Шевченка

Г.О. Харламова

